

UIT DE LITERATUUR

DICK MOL & GERARD WILLEMSSEN

ERDBRINK, D.P. BOSSCHA, 1985: Fossil wolves from the bottom of the North Sea. Proc. Kon. Ned. Akad. v. Wetensch., B 88, 381-396

De auteur geeft beschrijvingen en afbeeldingen van een aantal uit de Noordzee afkomstige grote hondachtigen, die op grond van biometrische argumenten worden gedetermineerd als wolf.

GERMONPRÉ, MIETJE, 1985: Some preliminary results on the Upper Pleistocene mammals of the Bos van A at Zemst (Brabant, Belgium). Lutra 28, 113-120

Er wordt een overzicht gegeven van de pleistocene zoogdieren afkomstig van het Bos van A. De mammoetfossielen leiden tot de conclusie dat de ouderdom Vroeg Weichselien is. Op basis van de leeftijdsverdeling van de mammoeten wordt een de hele populatie treffende plotselinge dood uitgesloten. (Vgl. Cranium 2, 2, 10-11).

KOLFSCHOTEN, T. VAN, 1985: The Middle Pleistocene (Saalian) and Late Pleistocene (Weichselian) mammal faunas from Maastricht-Belvédère (Southern Limburg, The Netherlands). Meded. Rijks Geologische Dienst, N.S. 39, 45-74

Alle in de groeve Belvédère gevonden gewervelde dieren, voornamelijk zoogdieren, worden beschreven. De vondsten zijn afkomstig uit vijf fauna-associaties. Van de oudste, Belvédère 1, is weinig bekend. De Belvédère 2 fauna stamt uit het Vroeg Saalien en bevat toendra-elementen zoals de wolharige neushoorn. De Belvédère 3 fauna bevat steppe-elementen, zoals een hamster en een fluithaas. Belvédère 4 wijst op een warmer en vochtiger klimaat. In deze fauna is onder meer de Europese moeraschildpad gevonden. Deze fauna stamt uit een warm interstadiaal. De hoge frequentie waarmee jonge individuen van grote zoogdieren in deze fauna voorkomen, wordt toegeschreven aan jacht door de mens. In de fauna's 3 en 4 is een nieuwe soort bosmuis, *Apodemus maastrichtensis*, gevonden. De 5e fauna, met onder meer lemming, stamt uit het Vroeg Weichselien.

RÜMKE, C.G., 1985: Remarks on the European desmanine moles (Desmaninae, Talpidae, Insectivora). Proc. Kon. Ned. Akad. v. Wetensch., B 88, 415-426

Verschillende evolutionaire veranderingen in het gebit van de desmans worden besproken. De auteur gaat in op de phylogenie van de verschillende soorten en geslachten van de watermollen. Tenslotte wordt het voorkomen in het Teruel-Ademuz-bassin in Spanje besproken (Vgl. Cranium 3, 1, 45-50).

SONDAAR, PAUL Y., MARIO SANGES, TASSOS KOTSAKIS & POPPE L. DE BOER, 1986: The Pleistocene deer hunter of Sardinia. Geobios 19, 17-25. 3 pls.

Dit artikel geeft resultaten en interpretatie van de opgravingen in Grotto Corbeddu op Sardinië, tot en met de campagne van 1984. Het ongebruikelijke beeld dat de jongere fauna van Sardinië te zien geeft in vergelijking met andere eilandfauna's wordt toegelicht. De fauna wijst op een predator, volgens de auteurs de mens. De ontdekking van een menselijk bot en twee typen van benen werktuigen worden beschreven. Die werktuigen zijn tot op heden uniek. Ze zijn 13590 Cl4-jaren oud. De auteurs concluderen, dat er op Sardinië een endemische menselijke cultuur was, die was aangepast aan de beperkte omgeving op het eiland en aan de monotone prooi van herten en de algemene fluithaasachtige *Prolagus*, en dat deze cultuur verschilt van enige andere cultuur uit die tijd.

CORBET, G.B. & J.E. HILL, 1986: A world list of mammalian species. British Museum (Natural History), London. 254 p., geen ill. ISBN 0-565-00988-5. Prijs: £ 19.50. Te bestellen bij het British Museum (Natural History), Publications Sales, Cromwell Road, London SW 7 5 BD, of via de boekhandel.

Dit boek is, wat de titel al zegt: een lijst van zoogdiersoorten. Systematisch gerangschikt naar orde en familie, worden alle recente zoogdiersoorten (4231 in getal) opgesomd. Fossiele zoogdieren zijn niet opgenomen, maar voor mensen die zich hiermee bezighouden, kan het toch goed zijn, van het bestaan van een dergelijk overzicht van recente soorten op de hoogte te zijn. Vandaar deze bespreking.

Van elke zoogdiersoort wordt de wetenschappelijke naam gegeven, in een aantal gevallen wordt ook een frequent voorkomend synoniem genoemd. Daarnaast wordt - als die tenminste bestaat - de gangbare Engelse naam gegeven. Datzelfde gebeurt ook bij de families en or-

des, inclusief een beknopte aanduiding van de geografische verbreiding. Bij de families en ordes worden bovendien biotoop en leefwijze met een enkel woord aangegeven.

Een duidelijk gemis ligt m.i. in het feit, dat bij de soorten niet de auteursnamen en jaartallen zijn vermeld. Blijkens de inleiding een bewuste keuze; de auteurs verwijzen naar andere werken voor deze gegevens. Toch had de vermelding van de auteursnamen de gebruikswaarde van dit boek naar mijn mening zeer verhoogd.

Het boek is mooi verzorgd en gebonden in een stevige koft. Een goed, up-to-date naslagwerk. Geen boek voor een breed publiek, maar zowel de beroepsmatige zoogdierkenner als de uit liefhebberij wat dieper in de systematiek gravende leek zullen dit boek naar waarde kunnen schatten.

G.W.

KERKHOFF, N.C., 1986: Zoogdierresten uit de Nederlandse bodem. Uitgegeven in eigen beheer (N.C. Kerkhoff, Nieuwe Damlaan 557, 3119 AM Schiedam, tel.: 010 - 4 70 30 65). Prijs: f 22,50 (afgehaald in Schiedam) of f 27,- franko huis.

Deze van vele afbeeldingen voorziene handleiding is samengesteld door ons lid Niek Kerkhoff, reeds vele jaren een actief verzamelaar van fossiele zoogdierresten uit het Kwartair, met name resten die hij te zamen met zijn vrouw vond op de opgespoten Maasvlakte. Zoals een goed amateur-paleontoloog betaamt, probeerde hij de gevonden resten met behulp van professionele paleontologen en de literatuur te determineren. Dat dit geen eenvoudige zaak was, kwam hij al gauw te weten. Onontbeerlijk is recent vergelijkingsmateriaal, maar daarover kan een amateur-paleontoloog meestal niet dagelijks beschikken. Buiten de wetenschappelijke literatuur, die ook lang niet altijd even gemakkelijk toegankelijk is, is er voor het determineren van zoogdierresten bijna geen naslagwerk voorhanden. Bij het determineren van zijn omvangrijke collectie deed de auteur veel ervaringen op omtrent verschillen in de diverse beenderen en tussen de beenderen van diverse diersoorten. Deze ervaringen, gepaard met een grote hoeveelheid algemene informatie over het zoogdierskelet, heeft hij op papier gezet. Het boek is voorzien van instructieve tekeningen. Daarnaast bevat het werk een tiental fotoplaten, waarvan enkele helaas wat flets. Het geheel omvat 72 pagina's op A4-formaat.

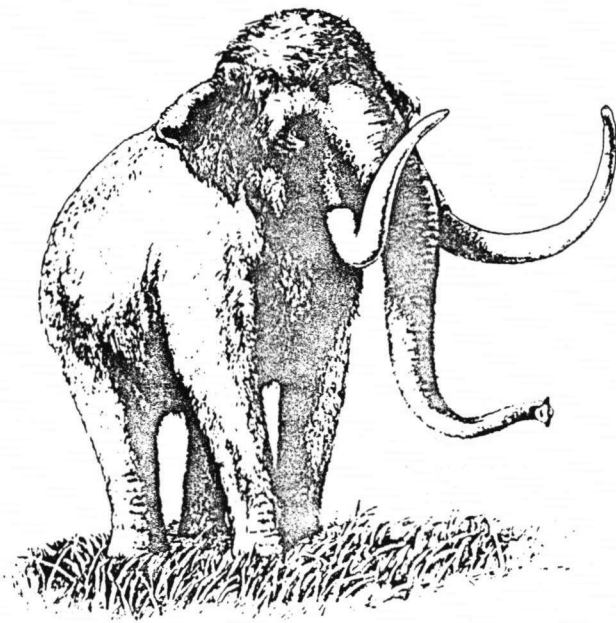
Voor verzamelaars van zoogdierresten uit het Kwartair die hun eigen collecties willen determineren een goed bruikbare handleiding!

ZIEGLER, BERNHARD, 1986: Der schwäbische Lindwurm. Funde aus der Urzeit. Konrad Theiss Verlag, Stuttgart.

171 pag., 166 afb., 21 kleurenplaten.

ISBN 3 8062 0474 8. Formaat: 25x25 cm.

Prijs: Tot 30 april 1987 DM 39,80, daarna DM 49,80.

(Repr. van afb.44, met dank aan het Konrad Theiss Verlag, Stuttgart)

De auteur van dit schitterende boek is Prof. Dr. Bernhard Ziegler, sinds 1969 'ordentlicher Professor für Geologie und Paläontologie' aan de Universiteit van Stuttgart en tevens 'Leiter des Staatlichen Museums für Naturkunde' in die stad. Het boek handelt over fossielen uit de bodem van Zuidwest Duitsland, is voortreffelijk geschreven en voorzien van fraaie afbeeldingen, zoals we van deze uitgever overigens gewend zijn.

De titel duidt op de sensationele sauriërvondsten in de omgeving van Trossingen, die o.a. in het nieuwe Naturkunde Museum in Stuttgart tentoongesteld zijn. Dit boek - en dat is voor de Craniumlezers van belang - gaat over de gehele paleontologie van Zuidwest-Duitsland, ook de historie hiervan, en dus niet alleen over fossiele vertebraten. De volgende hoofdstukken treft u aan: Überblick (Einleitung; Der geologische Aufbau Baden-Württembergs; Sammler und Sammlungen).

Quartär, met: Die Cannstatter Mammutgrabung des Jahres 1700; Georges Cuvier und die Begründung der wissenschaftlichen Paläontologie; Die Cannstatter Mammutgrabung des

Jahres 1816; Das menschliche Schädeldach von Cannstatt; Die Rentierjäger der Schussenquelle; Der Homo heidelbergensis; Der Steinheimer Urmensch; Die eiszeitliche Tierwelt von Steinheim.

Tertiär, met o.a.: Scheuchzers "Homo diluvii testis"; Fossilien im Meteorkrater von Steinheim am Albuch.

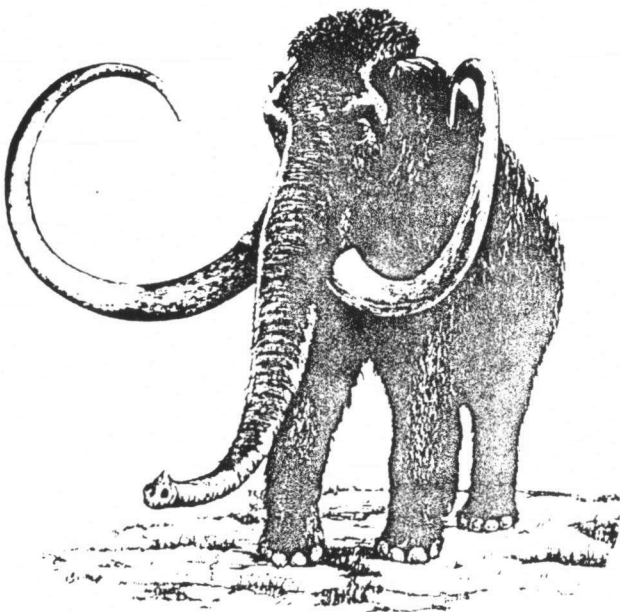
Jura, met o.a.: Friedrich August Quenstedt und das griechische Alphabet.

Trias, met o.a.: Die ältesten Schildkröten der Erde; Der schwäbische Lindwurm.

Gezien de specialisatie van de meeste Craniumlezers is hier alleen de gehele inhoud van het hoofdstuk over het Kwartair weergegeven. Indrukwekkend is de schitterende kleurenfoto van de mammoet van Steinheim, *Mammuthus primigenius fraasi* (DIETRICH), een ondersoort van de laatpleistocene wolharige mammoet. Van deze Fraas-mammoet staat een kopie in het Naturkunde Museum te Stuttgart en een kopie in het Urmensch Museum te Steinheim a.d. Murr.

Al met al geeft het hoofdstuk over het Kwartair een helder overzicht van de schitterende zoogdierresten uit Zuidwest Duitsland en hun geschiedenis.

D.M.

(Repr. van afb.44, met dank aan het Konrad Theiss Verlag, Stuttgart)

SAVAGE, R.J.G. & M.R. LONG, 1986: Mammal evolution: an illustrated guide. British Museum (Natural History), London. 259 pag., 540 afb. Formaat: 22 x 30 cm. ISBN 0 565 00942 7. Prijs: £ 17.50. Te bestellen bij: Publications Sales, British Museum (Natural History), Cromwell Road, London SW7 5BD.

Met het verschijnen van dit werk is er dan eindelijk een algemeen boek over de evolutie van zoogdieren dat wel de zaken heel diepgaand behandelt, maar niet een heleboel voorkennis van de lezer vraagt. Elke amateur-zoogdierpaleontoloog zal aan dit boek een zeer waardevolle inleiding hebben, maar ook de gevorderde zal er veel van zijn gading in vinden.

Het boek begint met een aantal algemene hoofdstukken. Het ontstaan van fossielen en een stukje algemene geologie worden behandeld. Dan een inleiding over zoogdieren en een hoofdstuk over botten en tanden. In dit hoofdstuk zijn de namen van de verschillende botten en gebitselementen te vinden, evenals de naamgeving van de knobbels op de kiezen. Daarnaast leren we hier een en ander over de relatie tussen vorm en functie van het skelet.

Het vierde hoofdstuk behandelt uitgebreid het ontstaan van de zoogdieren uit de reptielen. Vele zoogdierachtige reptielen komen aan de orde. Alle in dit verband belangrijke kenmerken worden besproken. We maken kennis met een heel boeiend stukje van de geschiedenis van de zoogdieren.

Dan worden alle zoogdiergroepen stuk voor stuk besproken. Dat gebeurt niet gerangschikt naar taxonomie, maar naar ecologie. Insectivoren, carnivoren, zwemmers, knagers, hoefdieren, enzovoort. Van elke zoogdiergroep vertelt de auteur iets over de leefwijze en de specifieke kenmerken, om vervolgens in te gaan op de evolutie van de desbetreffende groep. De behandeling van elke groep is - in aanmerking genomen dat we met een boek van een algemeen karakter te maken hebben - zeer volledig en bovendien up-to-date. De systematische opzet maakt, dat het als naslagwerk zijn dienst zeker zal bewijzen.

Naast de tekst is ook de kwaliteit van de illustraties (van de hand van Long) hoog. De tekeningen zijn talrijk (bijna geen bladzij zonder plaatjes), deels in kleur en deels in zwart-wit. Naast talloze tekeningen van skeletten en skelet-elementen is van heel veel soorten ook een reconstructie opgenomen, zodat we een indruk krijgen van het dier dat bij het fossiel hoort. Deze reconstructies zijn, voor zover niet in kleur, in veel

gevallen in sepia uitgevoerd, waardoor het geheel bijzonder fraai oogt.

De uitvoering van het boek is in overeenstemming met z'n kwaliteit: groot, stevig, harde kaft en goed gebonden. Een boek als dit was nog niet op de markt. Ik ben ervan overtuigd, dat het British Museum met de uitgave ervan alle liefhebbers van de zoogdierpaleontologie een grote dienst bewijst.

MAYHEW, D.F. & A.J. STUART, 1986: Stratigraphic and taxonomic revision of the fossil vole remains (Rodentia, Microtinae) from the Lower Pleistocene deposits of Eastern England. *Phil.Trans. R. Soc. Lond. B* 312, 431-485.

De auteurs geven een review van de fossiele woelmuizen-assemblages van het Onder Pleistoceen van oostelijk Engeland, voornamelijk uit de Norwich Crag en de Cromer Forest Bed-formaties. Ze geven een systematische revisie van de verschillende soorten en onderscheiden drie groepen fauna's: één uit kustafzettingen die meestal als Prepastonian-a tot Pastonian worden gedateerd, één uit afzettingen die meestal als Bramertonian worden beschouwd en één geassocieerd met Baven-tian kleien. De resultaten bevestigen de opvatting, dat het Bramertonian voorafgaat aan het Prepastonian. Het koelere, laatste deel van het Bramertonian is op basis van de woelmuizen niet identiek aan het Prepastonian-a. Er wordt een correlatie van Bramertonian en Prepastonian met de Nederlandse stratigrafie voorgesteld. Ruwweg komen de besproken woelmuizen-assemblages overeen met het materiaal van Tegelen en met het materiaal uit de löss van Stranzendorf (Oostenrijk).

BOUWENS, PETER & HANS DE BRUYN, 1986: The flying squirrels *Hylopetes* and *Petinomys* and their fossil record. *Proc. Kon. Ned. Akad. v. Wetensch.*, B 89, 113-123.

De auteurs bestudeerden kiezen van zes recente *Hylopetes*- en twee recente *Petinomys*-soorten. Op grond van de kiesmorphologie blijken de genera niet te onderscheiden en er wordt voorgesteld alle fossiele vormen met een dergelijke morfologie als *Hylopetes* te classificeren. De auteurs beschrijven een nieuwe fossiele soort, *Hylopetes macedonien-sis*, uit het Laat Mioceen van Griekenland.

BRUYN, HANS DE, 1986: Is the presence of the African family Thryonomyidae in the Miocene deposits of Pakistan evidence for fauna exchange? *Proc. Kon. Ned. Akad. v. Wetensch.*, B 89, 125-134.

De auteur geeft een overzicht van de Afrikaanse en de Pakistaanse fossiele Thryonomyidae, de familie van de rietratten, waarvan tegenwoordig nog enkele soorten in Afrika leven. Overeenkomsten en verschillen tussen de Afrikaanse en de Pakistaanse vormen suggereren een fauna-uitwisseling tussen Afrika en Azië vóór het Mioceen.

ERDBRINK, D.P. BOSSCHA & P.J.H. VAN BREE, 1986: Fossil Odobenidae in some Dutch collections (Mammalia, Carnivora). *Beaufortia* 36, 2, 13-33.

Een dertiental fossiele resten van Odobenidae (walrussen) wordt beschreven. Twee worden toegeschreven aan de vroegpleistocene *Odobenus huxleyi*, de overige aan de nog levende *O. rosmarus*. De auteurs maken aan aantal opmerkingen betreffende de taxonomie van de walrussen en plaatsen enige kritische kanttekeningen ten aanzien van de systematische waarde van de genera *Trichecodon* en *Alachtherium*. Ze concluderen dat *Odobenus antverpiensis* mogelijk identiek zal blijken met *O. huxleyi*.

WILLEMSSEN, G.F., 1986: *Lutrogale palaeoleptonyx* (Dubois, 1908), A fossil otter from Java in the Dubois collection. *Proc. Kon. Ned. Akad. v. Wetensch.*, B 89, 2, 195-200.

Het geslacht *Lutrogale* was vóór deze publicatie monotypisch, d.w.z. dat het slechts door één soort (in dit geval *L. perspicillata*) werd vertegenwoordigd. Aan dit tot de 'echte visotters' (Lutrini) behorende geslacht voegt de auteur nu twee, vroeger bij het geslacht *Lutra* ondergebrachte, nieuwe soorten toe. Dit gebeurt op grond van de gebits-morfologie. Het gaat om de soorten *Lutrogale palaeoleptonyx* (Dubois, 1908) en *L. robusta* (von Koenigswald, 1933). De laatste is eveneens van Java afkomstig (Bumiaju fauna). Om stratigrafische redenen wordt deze vorm als ouder beschouwd dan *L. palaeoleptonyx*, waarbij het geslacht dus ook ouder blijkt dan men aanvankelijk aannam. De gebitskenmerken van *L. perspicillata* (vooral de forse P4) wijzen op een schaaldier-eter. De auteur neemt aan dat de twee hier besproken soorten ook deze voorkeur aan de dag hebben gelegd.

HvE